

I. A lakóhely nevének, elhelyezkedésének, nagyságának vizsgálata

1. A lakóhely neve V. E. S. E. Az elnevezés eredetéről feljegyzéseink nincsenek. Az elnevezésben változás nem állott be, mert 1238-ban a községet IV. László király a Wéssey család őseinek adományozta. Ez volt a család névadó községe és ezen a néven szerepel mind a mai napig.

2. Mint a történeti részben részletesen megtalálhatjuk, a község eredeti telephelye a most elhagyott temető területén volt. Valószínűleg azért települt itt, mert ez a rész kissé emelkedettebb terep, így településre nézve egészséges, és a régi időkben, amikor még az ivóvíz szükségletet nem kutakból, hanem természetes forrásokból, patakokból biztosították, e hely közelében azt is megtalálták. Itt ered községünk egyetlen, ma is meglévő patakja. Az itt települt község a török időkben elpusztult, és a török uralom utáni időkben települt mai helyére. A község utcás falu. Utcáink kialakulását a természeti adottságok irányították. Így pl. a Petőfi u. az egészséges lakhatást nyújtó dombhát irányát követte. A falu főutcája már a török időkben is meglévő Nagykanizsa - Kaposvár közötti utvonalat követi.

3. A község területe a II. világháború előtt 5867 kat.hold volt. A Nagyatádi-féle földreform előtti időkben ennél lényegesen kisebb volt.

4. A lakóhely kapcsolata a járás székhelyével viszonylag jónak mondható, ugyanis a községen vezet keresztül a Nagykanizsa - Kaposvár közötti utvonat, melyen az autóbuszjáratok lehetővé teszik a Böhönye vasutállomással való közvetlen kapcsolatot, onnan pedig a Somogyszob - Balatonszentgyörgy közötti vasutvonalon könnyen elérhető Marcali, a járás központja. A megyeszékhellyel való kapcsolatot ugyancsak az említett ut biztosítja, a rajta menetrendszerűen közlekedő autóbuszjáratok révén. Ugyanilyen jó a kapcsolat Nagykanizsával. Az említett utvonalon közlekedő teherfuvar-járatok bekapcsolják a falut az országos és a megyei gazdasági vérkeringésbe.

II. A lakóhely természeti földrajza

1. Felszín

Községünk és határa jellegzetes része a Balaton és a Dráva között elterülő hullámos vidéknek. Földművelésre nagyon alkalmas. Somogy területét, benne községünk határát is a Pontusi vagy Pannóniai tenger lepte el, mely nem volt közönséges sósvízű tenger, hanem idővel kiédesedett. A lerakódott rétegek csigái és kagylói félig vagy alig sósvízű, az ún. brachvizű tengerre utalnak.

A Pontusi tengerből községünk határában homok és agyag rétegek rakódtak le. A homok éles, össze-vissza rétegezett csillámokban gazdag igazi tengerparti homok. A határ homokja löszös keveredésű, kőzetet egyáltalán nem találhatunk. (?) A tengerből leülepedett egyenletes homokos felszint vízfolyások és főleg szélmarások tették egyenetlenné, hullámossá. A hullámok észak-déli irányúak. Lejtők nagyon enyhék, sem közlekedésben sem földművelésben akadályt nem képeznek. Községünk legmélyebben fekvő területei a községtől északra fekvő ún. Malomi-rét, valamint a vele szervesen összefüggő és tőle délkeletre fekvő Ághidlapi-dűlő. A határ legmagasabb részei a községtől nyugatra huzódó, ugyancsak észak-déli irányú löszös homokhullámok: Szöllőki-domb, Kishegy, Rigóhegy. Ez a vonulat mintegy vízválasztóként szerepel. Ugyancsak meg kell említeni, hogy az öregek elbeszélése alapján a nyári viharfelhők rendszerint dél-nyugat és nyugati irányból e fölött a domborulat fölött szoktak összecsapni, itt szokott kialakulni a vihar magja hatalmas, szinte évenként megismétlődő jégviharra. A községnek ez a határrésze szenved a legtöbbet a jégtől. Határunk annyira jellegzetesen hullámos vidék, hogy kimondottan sík mezőségi területet rajta nem találhatunk. Tengerszint feletti magassága az evangélikus templom küszöbénél elhelyezett jelzés szerint 834 méter. A kelet-nyugat irányú lejtőkön lefutó esővíz munkájának nyomai három helyen mutatkoznak észrevehetően. Az egyik közvetlenül a falu északi szélén, ahol a víz mély horhót vájt, ma Gábor-horhónak (?) nevezik. A horhón keresztül mezei közlekedő út vezet az ún. Kenderföldek felé. A másik ugyanilyen eredetű horhó a Merke felé vezető földutat szeli keresztül. Ez ismét mezei közlekedő útként szolgál. A harmadik a déli mezőn a Marton felé vezető utat keresztezi. Ugyancsak út vezet rajta keresztül. A ma élő emberek visszaemlékezése szerint 1938. március 28-án volt legutóbb földrengés, mely községünkben is jól érzékelhető volt. Falrepedéseket és néhány kéményleomlást eredményezett.

2. Éghajlat

Somogy megyében kevés meteorológiai feljegyzés folyik. Nagy meteorológiai állomás egyedül a megye észak-keleti sarkán, Városhidvégen van. Ezért az éghajlatra a környező állomások : Keszthely, Nagykanizsa, Pécs, Városhidvég és Balatonfüred adataiból következtethetünk. Községünk évi közepes hőmérséklete 10,5 C fok. A januári középhőmérséglet átlag -1,4 C fok. A júniusi 21,7 C fok. Természetesen különbség van a dombtetők és a mélyedések között, mert a domború felszín mindig mérsékeltebb, a homorú felszín mindig szélsőségesebb hőmérsékletjárást mutat. Lakóhelyünk hőmérsékletének ingadozása, változékonysága, szélsőségei tekintetében alig különböznek az Alföldtől. Ez annyit jelent, hogy minden évben várhatjuk, hogy a leghidegebb hónapban 17 C fok, a legmelegebb hónapban 28 C fok lesz a hőmérséglet. Sokkal érdekesebb ezeknél a számadatoknál a csapadék eloszlásának kérdése. Erre vonatkozóan egészen pontos adataink vannak, mert csapadékmérő állomás községünkben is van. Évi csapadék átlagunk 700 mm. Az eső az év minden hónapjában más-más mennyiségben hullik. Június elején és október végén illetve november elején van az esőzés két maximuma, és februárban a minimuma. Az októberi maximum a Földközi-tenger vidékét jellemzi, a nyári esőzés Közép- és Kelet-Európát. Lakóhelyünk csapadék szempontjából tehát a Földközi tengeri és a Közép- és Kelet-Európai csapadékjárás találkozásán fekszik.

Uralkodó szelünk az északi és a nyugati. Az előbbi különösen depressziók behatolása után szokott napokig fújni, ezért rendszerint jó idő jön utána. A nép főszélnek nevezi. A magányos fák legnagyobb részt meg vannak dőlve dél felé a szél tartóssága és ereje következtében. Ez határunk legfontosabb alakító mestere, ez hordta le a homokot is a Balaton környékéről hozzánk.

A másik uralkodó szél a nyugati, amely rendszeren a depressziókat kíséri vagy megelőzi, ezért esőt szokott hozni. A tartós eső és a viharok lakóhelyünk területén nyugatról szoktak jönni, ezért a földműves mindig a nyugati eget vizsgálja. A nyugati szél uralmának az időszaka a nyár. Télen gyakori a kemény, hideg keleti szél, amelyre a nép azt mondja, "a hazájából fúj", mert tudja, hogy télen keleten nagy hidegek vannak. Lakóhelyünk éghajlatának egyéb vonásai megegyeznek az ország többi részének éghajlatával.

3. Vízrajz

Lakóhelyünk vízrajzilag nagyon szegény terület. Egyetlen patakja van, mely a Málóki-rétnek nevezett határrészen ered és folyamában az É-D-i irányú völgyet követi. A Zalába ömlik. Így a Zala, illetve a Balaton vízgyűjtő területéhez tartozik. Vízmennyisége annyira csekély, hogy a komoly nyári meleg és szárazságok beköszöntése idejétől az őszi esőzésekig csak alig vagy egyáltalán nincs vize. Gazdasági jelentősége nagyon csekély. Nyáreleji szárazságok idején kertek öntözésére használják, de mire a legnagyobb szükség lenne rá, vize teljesen elapad. A felszínnél már említettük határunk legmagasabb hullámát (Szöllőki-domb, Kishegy), mely egyúttal határunkban vízvázalasztó vonalat képez. Tekintettel arra, hogy községünknek egyetlen erecskeje van, így a vízvázalasztó vonal sem bír különösebb jelentőséggel.

A Véséhez tartozó Merke-pusztától észak-keletre van lakóhelyünk egyetlen állandóvízű állóvize, a Dögöstő. Nevét a mellette levő, dögtemetőnek használt alacsony, kerek dombról kapta. Alakja nagyjából kóralakú, átmérője kb. 100 m. Valószínűnek látszik, hogy valami kis fenékforrásból táplálkozik, annál is inkább, mert bele folyó tápláló ere nincs, és ennek ellenére a legforróbb nyárban sem szárad ki teljesen, bár vize ilyenkor megapad. Mint állandó víznek, megvan az állandó víziszárnyas világa, minek jó tanyát biztosít a partjait gazdagon benövő nád és káka. Leggyakoribb víziszárnyasa a tőkés kacsa és a csörgőrece. Kivételes esetben vadludakkal is találkozhatunk a vízen. Nyári forráság idején a közelben fekvő erdőségekből szívessen huzódnak meg a nedves rétszegélyben, a nádszélben a fácánok és a vadludak.

Lakóhelyünk gazdasági életében fontos szerepet játszik a talajvíz. A község keleti része, az un. Ághidlapi-dűlő sokat szenved a magas állású talajvíztől. Ez a terület a felszabadulás előtt a Wésey-féle nagybirtok tartozéka volt. A nagybirtokos alagsóvezéssel igyekezett megjavítani. Később az alagsóvezést nem gondozták, ezért a mai időkben a talajvíz nagy károkat okoz ezen a területen. A vele szomszédos területen is olyan magas a talajvíz, hogy az itteni udvarok kútjai majdnem színültig vannak vízzel, a vízkiemelő szerkezet szinte feleslegessé válik, mert rövidnyelű horoggal, sőt sokszor pusztá kézzel is elérhető a kutak vize. Természetes, hogy az ilyen magas vízállású kutak nem adnak egészséges ivóvizet. A község más területein a kutak megfelelő mélységűek, vízszintjük a föld felszínétől átlagosan 7-8 m-re van. A kutak vízmélysége átlagosan 1,5 m körül mozog. Ezekben a kutakban egészséges víz van, bár jódtartalma nem kielégítő, ami miatt a gyermekeknél gyakori a struma(?). Szerencsére nem nagyfokú. Ezért a felszabadulás után tervbe vették, hogy községünk a jó ivóvízellátás biztosítása céljából mélyfúrású kutat kap.

A vízrajz és benépesülés történetével a Lakóhelyünk története c. fejezetben foglalkozunk részletesen. A fentebb már említett kis patakocskára vizének felduzzasztásával két magánember készített halastavat, melynek mindegyike kb. 10 m átmérőjű. Így különösebb jelentősége nincs. A nagybirtok idejében ugyanez a patakocskára a Malomi-

réten, mely ugyancsak a nagybirtokos tulajdona volt, egy kis darálómalmot hajtatott, de mivel vize nagyon csekély, idővel elhanyagolták és elpusztult.

4. Természetes növényzet és állatvilág

Községünk területe 5867 kat.holdra tehető. Ebből az 1950-es állapotnak megfelelően a természetes növénytakaró kb. 1400 kat.hold. Öregek elbeszélése alapján községünk határának nagy részét erdő borította, mely a falu terjeszkedését erősen gátolta. Még 1950-ben is az ösztérületből 1079 kat.h. erdő volt. Legnagyobb erdő a Csöprönd, a Málóki erdő és a Pöröserdő. Az erdőterület napjainkra már 514 kat. holdra csökkent. Okát abban kell keresnünk, hogy a községhez tartozó erdők nagy részét államosították.(?) Napjainkban pedig nagyfokú a kitermelés. Csaknem teljesen felszámolták a Pöröserdőt, a Málóki nagy részét. Az új telepítések megindultak, de ütemük messze elmarad a kitermelt területek mögött.

Lakóhelyünk legelő tekintetében eléggé szegény, annak ellenére, hogy az újabb időkben 193 kat.h.-ról 747 kat.h.-ra emelkedett a legelőterület. Legelőink nincsenek kellőképpen gondozva, felverte őket a szederje, kiirtása nagy gondot jelent. A kevésbé hasznosítható terület nagysága eléri a 159 kat.holdat. Ezeknek nagy része a kiirtott erdők területén van, melyeket annyira felvert és belepelt a "szedernye", hogy rajta áthatolni szinte lehetetlen.

Lakóhelyünk természetes növénytakarója jellegzetes dunántúli flóra. Vad- és gyomnövényekben leggazdagabb a Pöröserdő környéke, valamint a Malomi-rét. Ezekben a területeken megtalálható a határunkban előforduló valamennyi gyom- és gyógynövény. Természetes növényzet tekintetében talán a Martoni határ mutatja a legszegényebb képet. Gyakrabban előforduló gyomnövények: Harasztok - legnagyobb mértékben a Felső-mező savanyú és homok talaján találhatók. Boglárkafélék - az egész határban megtalálhatók. Határunk jellegzetes boglárkafélesége, mely kizárólag az iskolaudvarban, az iskola parkjában található, a koratavasz első növényei közé tartozó bogláros szellőrózsa. Az egyéb boglárkafélék közül a vetési boglárka és a hagymás boglárka réteinken gazdagon díszlik kora tavasztól késő őszig. Mocsaras réteinken, valamint a vizes árokpartokon a tavasz első virágaként jelennek meg a salátaboglárka és a mocsári gólyahír. Réteink jellegzetes gyomnövénye a homoki pimpó és a fehér pimpó. Vastag kórógyökerükkel komoly károkat tesznek a rétek növénytakarójában. Pillangós gyomnövényeink közül meg kell említenünk a pici bükkönyt, a szennyes ledneket, mely a lóherékben és a lucernásokban komoly károkat okoz. Utak mentén, árokparton mindenütt közönséges növényünk a sárga és a tarka koronafürt. Réteinken, s az iskola parkjában gyakran találkozunk a nagy pacsirtafüvel. Gabonaféléink között gyakran nő a tavaszi galaj és a vetési galaj. Mindkettő káros a vetések szempontjából. Utcai árokpartok mellett mindenütt megtalálható a farkas kutyatej és a mocsári kutyatej. Gyógynövényként is szokták használni. Réteinken, kertjeinkben gyakori kora tavasztól késő őszig a mezei zsálya. Gyógynövényként is emlegetik. Útszéleket, kigyepesedett udvarokat gazdagon lep el az apró kékvirágú vasfű, és az árvacsalán. A mentafajok közül a csobormenta és a vízi menta fordul elő. Réteink, legelőink gyakori gyomnövénye a kerek repkény. Fészkes növényeink közül leggyakoribb az orvosi székfű. A lakosság gyűjti és tea-főzetet készít belőle, melyet megfázás esetén fogyasztanak.

Vetésekben gyakori a kék búzavirág és a konkoly. Udvarok földjére szorosan lapul a kis százsorszép. A régi bakszakál és a gyermekláncfű réteinken mindenütt közönséges. A fekete imola és a régi imola leggazdagabb lelőhelye az iskolapark. Dülőlútjaink messzevirító növénye a kék virágú mezei katáng. Réteinken igen gyakoriak a különböző harangvirágfélék. A csattanó maszlag személtérakó helyeken, szennyes színű virágával mindenütt megtalálható.

Árokpartjaink gyógynövénye a gyujtoványfű. Népies gyógyászatban lázcsillapítónak használják a főzetét. Szántóföldjeink legkárosabb gyomnövénye a keresztesek családjába tartozó vadrepce. Ősz felé olyan tömegben lepi el a földeket, hogy szinte sárgul tőle a határ. Erdeink gyakori növénye a sárga kankalin. A pusztai sárma csak a Dögtemető környékén található. A Kishegy környékén található halszékfű-féle fajok homokos, savanyú talajra mutatnak. Érdekeség szempontjából emlíjük meg, hogy a határunkkal szomszédos, nyugatra eső területen az un. Szikelet futóhomokján országos viszonylatban is ritkaságszámba menő növények is találhatók, nevezetesen a homoki szalmagyopár és a kései székfű. Határunk felsorolt növényei mintegy 150 különböző fajra tehető gyűjteményben vannak összegyűjtve és rendszertanilag csoportosítva az iskola számára.

Erdőt alkotó fáink a tölgy, a cser és a nyír. Laposabb erdőrészekben, nedves árokhatákon jellemző fánk a berékfa. Utak mentén a nyárfafajok alkotnak sorfákat. Alacsonyfekvésű erdeinkben néha erdőt alkotó fáként jelentkezik a gvertyanfa is. Nem ritka a laposokon a kőrös. Erdeinkben az ehető gombák közül főként a "Sarokrezulában" és a Csöpröndben gyakori a vargánya. Nyulgombát inkább a Csöpröndben szedhetünk.

Ahogy a község lakossága a vend származású lakókkal szaporodott (?), mindinkább szükségessé vált a nagyobb szántóterület. A mai Vetirtás területét valaha erdőség borította. Ezt kiirtották, helyét feltörték. Ma a község legjobb szántóterülete. Hasonló erdőirtás a Zselléri dülő, melyet azóta is Tuskósnak neveznek. Hasonlóképpen az egész Martoni határt erdő borította. Ez az erdő behatol a mai Petőfi utca közepéig. Az erdő irtásával lehetővé vált a falu terjeszkedése. (?)

Lakóhelyünk természetes állatvilága igen gazdag. Erdeink közvetlen kapcsolatban vannak azzal a hatalmas délsomogyi erdővidékkel, amely dél felé egészen a Drávaig húzódik. Ezt az erdővidéket szép mezőgazdasági kultúra szagatja meg és övezi, ezért gazdag vadállománnyal rendelkeznek. A vidék uralkodó nagyvadja a szarvas, mely a II. világháború idejéig olyan bőségben volt, hogy sok helyen tetemes károkat okozott a földművelő lakosságnak. Vadászaink gyakran találkoztak 30-40 példányt számláló szarvascsordával. Bokros, bozótos területeink közismert vadja az őz, mely szintén szép mennyiségben fordul elő. A felszabadulás idejéig a vaddisznó csak váltóvadként jelentkezett, azóta azonban felütően elszaporodott. Szárnyas vadjaink közül a fácánt találhattuk nagy bőségben, csapatokban lepték el az erdőmenti kukoricásokat. Fogolyból is szép állományunk volt, bár e vadunk bősége nem vetekedhetett a felső Dunántul gazdagságával. A II. világháború idején először a német megszálló erők katonái, majd az orosz haderő tagjai nagyvad-állományunkat, mely bőségével talán országos viszonylatban is ritkaságszámba ment, annyira kipusztították, hogy a háború utáni időben az azelőtt mindig tetemes vadkárókat teljesen elmaradtak, és ritkaságszámba ment, ha vadászaink elvétve egy-egy szarvassal vagy őzrel találkoztak. Érdekes jelenség, hogy szarvas és őzállományunk pusztulása után a vaddisznó, mely azelőtt csak váltóvadként szerepelt, jelentősen elszaporodott. A felszabadulás után eltelt 10 esztendő során nagyvad-állományunk újra örvendetesen megsaporodott. Aprószárnyasaink és nyulállományunk azonban ezalatt az idő alatt majdnem teljesen kipusztult. Oka a tervszerűtlen vadászat. A lakóhelyünk állóvízeinél említett Dögöstó volt különösen gazdag vadkacsában. Állományát majdnem teljesen kipusztították. Mezeinken mint kártevőkkel gyakran találkozunk hórcsóggyel, mezei pocokkal. Az utóbbi tesz nagyobb kárt.

5. A talaj

Határunk felszínének kialakulásáról már szoltunk a felszíni részben. Az egész határ általában homok. Különbség az egyik-másik határrész között annyiban mutatkozik, hogy egyes részeken a löss kisebb vagy nagyobb mértékben keveredett a homokkal. Ez a keveredés a határ nyugati részén a legkisebb, ezért ez a határrész a leglazább homoktalaju terület. Északi és déli mezőnk homokja már több löszet tartalmaz, így középkötött homoktalajnak mondhatjuk. Határunk keleti része alacsony fekvésű félkötött homok. Határunk észak-keleti része, melyen egyetlen patakunk folyik keresztül, berkes terület, rétség, jellegzetesen szagatja meg a berekfa. Összefoglalva a lakóhely természetföldrajzát, azt állapíthatjuk meg, hogy lakóhelyünk felszíne jellegzetes dunántúli hullámos alakulást mutat. Felszínének alakulása nem gátolja a mezőgazdasági munkák végzését, s a közlekedésben sem okoz nehézséget. Éghajlata, növényzete, talaja szorosan kiegészítik egymást. A kellő mennyiségű évi csapadék eloszlása, középminőségű talaja jó közepes mennyiségű termést biztosít.

III. A lakóhely története

Hogy a községet ki vagy kik alapították és mikor, arról nem maradt feljegyzés. De hogy nagyon régi település, azt abból láthatjuk, hogy Csánki Dezső doktor "Magyarország vármegyéi és városai" c. munkájában a következőket írja.

IV. László király 1283-ban egy közeli majorsággal együtt a Wéssey család őseinek adományozta. Ugyanezt találjuk Szeghalmi Gyula "Dunántúli vármegyéek" című, 1939-ben megjelent munkájában is. Ezek szerint tehát Vése már falu volt a XIII. sz.-ban, így a község még régebbi eredetű. Akkori nagyságáról nincsenek adataink, de a XIV. század elején 1232-37. évi pápai tizedjegyzék szerint már egyházas hely, sőt plébániája is volt. Ebből arra következtethetünk, hogy az akkori településekhez viszonyítva nem tartozhatott a legkisebbek közé. Temploma is volt. 1477-ben Wéssey Miklós a földesura. Neki Vésén és a hozzá tartozó Csokmapusztán kívül, mely a mostani Csokmány dülő helyén feküdt, még Fazekasdencsnek és Alsótikosnak is földesura. Birtokaiból Vését és Csokmapusztát a Debréteieknek és Mártoniaknak kötötte le. 1550-ben Dawithy György és Nádasdy Ferenc, 1583-1599-ben Wéssey Józsa volt az ura Merke pusztával együtt. Övé volt Szokedencs is, melyet Horváth Sándorral együtt uraltak. 1626-27-ben Bakó Farkas volt Vése ura. Előfordul az 1660. évi dézsmaváltás-jegyzékben. 1726-33-ban Wéssey Ferencé, 1776-ban Ferencé, Istváné, és János özvegyéé volt. A felszabadulás előtti időkből Wéssey Lajosnak, Wéssey Irmának, férjzett Dessewffy Istvánnának, gróf Batthyány Pálnének (Marton) és gróf Festetich Pálnének (Merke) volt itt nagyobb birtoka.

A reformáció korában a Wéssey család felvette az evangélikus hitet. Ugyanekkor a falu lakossága is evangélikussá lett. Mivel 1526. augusztus 29-én bekövetkezett mohácsi vész utáni időkből a törökkel vívott háborúskodásban a falu elpusztult, majd újraépült, lakossága nagyon megcsappant. Ekkor a Wéssey család a vas megyei evangélikusok közül sokat telepített a községbe, velük az evangélikus lakosság száma erősen meggyarapodott. Vend származásúak a községben nagyon is elterjedt Leposa, Lébár, Bertók (?) családok. Neveik bizonyítják ezt. Az evangélikus földesúr egyházának patrónusa hitsorsosainak vallásos életét szíven hordozta. Eleinte a földesúr

portáján tartották a hívek istentiszteleteiket, melyeken a vendekre való tekintettel vend nyelven is énekeltek és imádkoztak. A földesúr gondoskodott lelkészekről és tanítókról is, és mindenben igyekezett őket támogatni. Ennek tulajdonítható, hogy míg az ellenreformáció fenyegetései és erőszakoskodásai során a szomszédos falvak: Tapsony, Tikos, Hollád, Szenyér lakossága, mely a reformáció idejében mind protestánssá lett, ismét visszatértek a r.kat. egyházhoz, addig a vései lutheránusok szilárdan megmaradtak hitükben. Hogy az első időkben kik voltak itt a tanítók, azt nem tudjuk megállapítani, de azt tudjuk, hogy az üldözés vihara a vései evangélikusokra is rázúdult, megtépázta őket. De a hívek kiállták a tűzpróbát. Mikor már lelkészt nem tarthattak, akkor tanítókat alkalmaztak. Így III. Károly és Mária Terézia uralkodása alatt is. Tanítójuk ekkor Dubovay, majd 1750-ben Paksi. A türelmi parancs hatása alatt aztán Vése mint evangélikus falu is életre kelt. Már 1786-ban lelkészt választott magának Körmendi György személyében, akinek vezetése alatt megindultak az építkezések. 1787-ben téglából felépítik templomukat, majd utána a paplakot fából, s fából az iskolát is.

1844-ben újr épül az iskolaház és a paplak. A hívek száma erősen megnövekedett, így kicsinek bizonyult a régi, ezért 1872-ben újr építették. Ebben a formájában van ma is. Ebben az időben Horváth Sándor országos híri szónok volt a gyülekezett lelkésze, akit országgyűlési képviselőnek is megválasztottak. Utóbb kővágóórsi, majd budapesti lelkész lett. A templom építései a vései Wéssey család, a niklai Berzsényi, majd a Tulmon, kiknek Niklán, Sörnyén, Vrácsikon voltak birtokaik, és a Bárány család (sörnyei birtokos) nagyobb összegekkel segítették az építkezést. A felügyelői székben ekkor Wéssey Antal ült.

Már három évtizeddel előbb, mint láttuk 1844-ben paplakot, iskolát és tanítólakot szilárd anyagból (tégla, cseréptetővel) épített a gyülekezet. Ezek kiegészítéséül az 1878. évben Wéssey Mihály felügyelősege alatt kéttantermes iskolát építettek. Ekkor a régi iskolaépületet tanítólakásnak engedték át. Ennek a régi épületnek a déli része volt az iskolaterem, északi része az előbbivel egybeépülve a tanítólakás. 1927-ben a lakásrész lebontották, új, különálló tanítólakot építettek, a volt iskolatermet pedig istálló és pajtává alakították, mely a tanítólakás melléképületeként szerepel a mai napig.

A török időkig Vése nem a mai helyén feküdt, hanem a felszabadulásig használt temető helyén. Szájhagyomány szerint templom is állott ott. Az akkori falu vízellátását az ugyancsak ott épült óriási méretű kút biztosította. A török a falut felperzselt, templomával együtt teljesen elpusztult. Az öregek úgy mesélik, hogy a tűzvészben a toronyból lehullott harangokat az előbb említett hatalmas kútba dobálták a törökök. A kút ma már teljesen eltűnt, a néphit szerint, ha fel tudnák deríteni, a harangokat is meg lehetne találni.

A falu pusztulása után a lakosság a mai Petőfi utca mögött folydogáló erecske környékére húzódott, mely ekkor még nem volt árokba szorítva, hanem a völgy rétségén szabadon terjengett, így hatalmas nádas terület kísérte. Az a hatalmas erdőterület, mely a mai napig is a községtől délre néhány kilométerre kezdődik és kisebb-nagyobb megszakításokkal egészen a Drávaig húzódik, abban az időben a mai falu közepéig ért és közvetlen kapcsolatban volt az említett nádas területtel. A nádas jó búvóhelyül szolgált a fosztogató, portyázó török csapatok elől. Ha pedig innét is menekülniök kellett, a nádason keresztül észrevétlenül érthették el a hatalmas erdőséget, melyben végleg nyomuk veszett.

A régi falu elpusztulása után nem építettek mindjártúúj lakóházakat, hanem a megfogyatkozott lakosság a nádas szélén húzódó dombhátra, a mai Petőfi utca elejére, valamint a mai falu központját képező területre építette sárkunyhóit. Ez lett később az új falu magja. Innen terült aztán a békésebb időkben a falu a mai Rákóczi utca irányába, majd később, az erdőirtások következtében a Petőfi utca is kiépülhetett Marton felé.

Az elmúlt századokban a települést körülvevő nagybirtok fojtogató gyűrűje csak alig adott fejlődésre lehetőséget. Nagyobb lendület csak a Nagyatádi-féle földreform után következett. A nagybirtok több helyen is adott le olyan területeket, melyek szerves folytatásai lettek a falunak oly értelemben, hogy lehetőség nyílt a meglévő utcák hosszabbítására, illetve teljesen új utcák megnyitására. Akkor vált lehetővé, hogy az országúttól nyugatra, a Szűcs-féle malom és a temető között kiépüljön a falu főutcájának folytatása. Ugyanakkor épült ki a fő utca másik vége, valamint a mai József Attila utca. Ugyanakkor épül ki a Külsőréten a mai Kossuth Lajos utca és a vele párhuzamos Zrínyi utca. Akkor kerül a község kisbirtokosainak tulajdonába a "Csódi mező 30 hold területtel, a temetőtől nyugatra az un. Takácstói-dűlő 30 holddal, továbbá a Pöröserdőtől nyugatra az un. Koráki dűlő szintén 30 hold területtel. Ugyancsak jelentős földterületet ad le a martoni nygbirtok is. (Martoni határ.)

A Nagyatádi-féle földreform utáni időkben a falut körülvevő nagybirtokok egészen a felszabadulásig nem adnak lehetőséget a falu további fejlődésére. A felsz. után a nagybirtok felosztásával több új utca megnyitására lesz lehetőség. Ebben az időben kezd kiépülni a Wéssey-féle nagybirtok területén a Szabadság utca, ahol állami támogatással a falu legszegényebb néprétegének házai szinte gombamódra nőnek ki a földből. Ugyanekkor épül ki mint teljesen új utca, a Táncsics Mihály, valamint a Dózsa utca.

Az 1848-as jobbágyfelszabadítás után, mikor a felszabadult jobbágyságnak lehetősége nyílt a földesúr birtokából használt birtokrészek megváltására, a nagybirtokok a községben a következőképpen alakultak: Wéssey birtok 600 hold, Sárközy és Henz féle birtok 900 hold, Festetich birtok Merkepusztán 800 hold, a Svéd Gyufaipar birtoka Martonpusztán 600 hold.

A jobbágyfelszabadulás után azoknak a volt jobbágyoknak a helyzete, akik akkora területű földet tudtak megváltani, ami egy parasztszalád megélhetését biztosítani tudta, kiegyensúlyozottnak mondható. Azoknak azonban, akiknek ez nem volt módjukban, elég sanyarú sors jutott osztályrészül. A teljesen nincstelének az uraság szolgálatában álltak és védtelen alanyai voltak a tőkés rendszer kizsákmányolóinak. Volt eset rá, hogy egyetlen szobában 4-6 cseléd-család lakott. Konvenciójuk sem nyújtott szilárd alapot a családok megélhetéséhez. Ezekhez járult még az embertelen bánásmód. Valamivel jobb volt a helyzete az un. házas zselléreknek, akik egy házhelyhez, vagy jobb esetben egy-két hold földhöz tudtak jutni. Ez megélhetésüket nem biztosította, s minthogy a faluban más munkalehetőség nem volt, ők is a nagybirtokon keresték megélhetésüket, főleg mint aratómunkások és idénymunkások. Egy arató férfi keresete 14-16 mérő (1 mérő 45-50 kg) gabona. Tizedéből arattak. A cséplés idején 4-5 mázsa gabonát tudtak keresni. Napszámos munkáért napi 30 krajcártól 1 forintig fizettek. Az elmondottak alapján érthető, hogy a kivándorlások idején a sanyarú életkörülmények elől többen vándoroltak ki Amerikába. Mintegy 10-12 családra tehető a kivándoroltak száma (?).

A 19-es Tanácsköztársaság idején különösebb forradalmi megmozdulás nem volt a faluban. A Wéssey féle nagybirtokon a volt cselédekből termelőszövetkezet alakult. Érdekesség kedvéért megemlítjük, hogy az említett birtoktest ebben az időben bérlő kezén volt. A megalakult termelőszövetkezet vezetősége, miután tulajdonába vette a gazdaságot teljes instrukciójával együtt, a bérlőnek, akit továbbra is a kastélyban hagytak lakni, a szövetkezet vezetősége éppúgy kiadta a kenyérgabonát, fát, napi tejadagot stb. mint bármely szövetkezeti tagnak. A Tanácsköztársaság idején senkit sem öltek meg, csend és nyugalom uralkodott a faluban.

A Horthy-időkből, különösen a dekonjunktúra idején a parasztság helyzete erősen megrendült. A nagy adók miatt a lakosság eladósodik. A bankok a megszorult gazdáknak 27%-os kamatra adnak pénzt. Vésén is több esetben az eladósodott gazdák vagyonának elárverezésére került sor.

A Nagyatádi-féle földreformot a parasztság örömmel fogadta, bár földigényét közelről sem elégítette ki. A nagybirtok általában a leggyengébb tábláit adta le.

A felszabadulást megelőző időkből a község népe kizárólag a földhöz mutatott ragaszkodást, az ipari munka nem érdekelte (?). A felszabadulás után a gyárak felé való orientálódás helyett a földigénylés mutatkozott meg erőteljesen. A nagy lehetőségek ellenére is mindössze négy család helyezkedett el a gyáripárban, kettő a bányában.

Az 1945-ös földosztás elsősorban a gazdasági cselédség és az egy-két holdas zsellérség életkörülményeit változtatta meg kedvezően. Ez a földosztás tette lehetővé, hogy a volt gazdasági cselédek, nincstelének gazdasági eszközöket kaptak a meginduláshoz. Sok volt cselédnek házingatlant, épületanyagot adtak. Házat kaptak: Zarka Lajos, Kisharmadás József, Szabó József, Kisdeák Lajos, Kincses József, Bognár János, Domján Vendelné, Hermán János, Kiss János, akik a volt régi cselédházakat, épületeket lebontották vagy átalakították, s ma a régi heyen takaros kis családi házak állnak. Ezenkívül gondoskodott a földosztó bizottság arról is, hogy azokat a gazdákat is segítse épületanyagokkal, akik a háborús rombolások következtében károkat szenvedtek.

A volt cselédek és szegényparasztok részére a község területén 240 házhelyet osztottak szét. A felépítést az állam kosszulejártatú kölcsönökkel segítte, községünkben kb. 40 rászorultat. Intézkedés történt arra is, hogy a földosztás során községünk új temetőt kapjon.

1. Benépesülés

Mint a történeti részben már említettük a község már a XIII.sz. előtt települt. Somogy akkori arculatát a végeláthatatlan tölgyerdők jellemezték. A falu területe is erdő volt. Ez szabta meg a lakosság életkörülményeit. Az első századokban még a pásztorkodáson volt a hangsúly. Híresek voltak a nagy disznófalkák, melyeket a tölgyesekben makkoltattak a híres fűró-faragó pásztorok. Később a hangsúly mindinkább a mezőgazdaságra tevődik át. A község enyhén hullámos határa hamarosan szép mezőkultúrával rendelkezik. A mezőgazdaság válik a lakosság főfoglalkozásává. A lakosság hamar észreveszi, hogy dombhajlatainak talaja, valamint éghajlati viszonyai alkalmasak a szőlő és a gyümölcsstermelésre is. Kiderül ennek a termelési ágának a jövedelmezősége is, ezért a szőlő és a gyümölcsstermelést egyre inkább kultiválják, annyira, hogy az utóbbi időben a hangsúly a mezőgazdaságról egyre inkább erre terelődik. (?) A hatalmas erdővidék évszázadokon át elzárta a falut a külvilágtól. Országút ugyan vezetett rajta keresztül, de azon a legutóbbi időkig tömegszállító eszközök nem közlekedtek. A vasúttól 10 km-re fekszik, a lakosság jobbágyorsból kiemelkedő, zömmel szegényparaszti rétegének anyagi lehetősége sem volt meg ahhoz, hogy kapcsolatot teremtsen a távolabbi vidékekkel. Ez az elszigetelődés erősen érezteti hatását a község népének gondolkodásmódjában. Igen erősen ragaszkodik a régi, helyi szokásokhoz, gyanakodva fogad mindent, ami számára ismeretlen, idegenből jött. Az utóbbi évtizedek fejlődése a közlekedés terén, továbbá a mozi erősen kezdi megváltoztatni elsősorban a fiatalság gondolkodásmódját. A fiatalság öltözködésében, szokásaiban távolról sem ragaszkodik annyira a régi szokásokhoz, mint az öregek, sőt azt is elhanyagolja, amit érdemes volna megőrizni, pl. a gyönyörű népviseletet. (?)

2. A földbirtok megoszlása 1945-ig.

A község összterülete 5866 kat.hold. Ebből a községet körülvevő nagybirtok közel 3000 kat. holdat tett ki. Az említett 5866 holdnyi területből 3961 kat. hold szántó, 1079 kat. hold erdő, 193 hold legelő, 38 hold szőlő, 37 hold kert, és 159 hold földadó alá nem eső terület volt.

A termelőeszközök a 19.sz. második feléig mind a nagybirtokon, mind a paraszti gazdaságban kezdetlegesen voltak. Ekkor rohamosan fejlődni kezdtek. A fejlődésben első helyen a nagybirtok állt, amely először alkalmazta a faeke helyett a vasekét, majd annak tökéletesebb formáját, az előhántos ekét. A nagybirtokon hamarosan megjelennek a talajporhanyító eszközök is, mint pl. a vasborona, a tárcsa, a szögeshenger stb., megszűnik a szóróvetés, helyét a vetőgéppel való vetés foglalja el. Az eddig kizárólagos állati igaerőt a nagybirtok mindjobban gépekkel helyettesíti. Megjelennek a gőzekék, majd a traktorok. A paraszti gazdaságok csak jóval később kezdik használni a faeke után a fagerendelyes vasekét, melyet mind a mai napig használnak, főleg a gyengébb szarvasmarha iga után. Lassan terjed, főleg a lovasgazdáknál a könnyebb fajta vaseke, majd a vasborona. A kisparasztok egyéb talajporhanyító eszközt nem nagyon használnak a mai napig sem. A gépek közül egyedül a vetőgép terjedt el, az is csak a tehetősebb gazdák körében. A szegényebb gazdák még ma is sokan szórva vetnek. A pénzzel rendelkező, gépekkel gazdálkodó nagybirtok messze túlszárnyalta a paraszti gazdaságok terméseredményét mennyiségben, s minőségben is. A kisparaszti gazdaságok nem tudnak lépést tartani a nagybirtokkal, jelentőségük csak a belpiaci forgalom szempontjából van.

3. Népsűrűség

A legrégebb időktől a lakosság számát nem ismerjük, de Vése története utal a lakosság számának változására a háborúk és a telepítések korától. Az első (?) kb. számadat az 1918 előtti, mely szerint a faluban 228 ház volt, s ebből kiszámítva a lakosság számát, kb. 1100 lehetett. Pontos felmérések 1946 óta vannak (?), amikor is Vése is kapott tanácsot. A születésekkel összehasonlítva a halálozás nagyobb. Ezt mutatják az alábbi számok:

év	születés	halál	év	születés	halál
1946	21	20	1950	40	21
1947	21	28	1951	40	27
1948	28	32	1952	22	19
1949	33	36	1953	21	27

Ehhez nincs felvéve a kórházban születettek és elhaltak száma. A halálozási százalék a nagyobb! Fő oka, hogy a földbirtokot nem akarják tovább osztani, főképpen a középparaszt evangélikusság körében. Aránylag középparaszt volt a legtöbb a faluban, ők az 1900-as években már egyszerűbb mezőgazdasági gépeket is használtak. Gazdasági helyzetük jobb volt, mint a szegényparasztságé, amely a néhány nagygazdánál s a nagybirtokon volt kénytelen kenyerét megkeresni. 1900. és 1914. között nagymérvű eladósodás indult meg a faluban. A háború alatt az inflációval az adósságok némileg kiegyenlítődték, de a háború után újra kezdődik az eladósodás. A mezőgazdasági munkások és a cselédek szerettek volna sorsukon enyhíteni, így az ország többi részén is fellángoló aratósztrájkok hatására 1906-ban Vésén is volt aratósztrájk. Mezőfi Vilmos országgyűlési képviselő vezetésével (?) aki a 48-as Függetlenségi Szoc.Dem. Párt (?) jelszavaival irányította a sztrájkot, melynek kizárólag a munkabér emelése volt a célja. A cselédek is sztrájkoltak. Ezután kicsit javult a helyzetük, inkább a Wéssey, mint a Dessewffy birtokon.

A nyomor többnyire a törpebirtokosokat és cselédeket űzte Amerikába, de volt a Véséről kivándoroltak között egy 8 holdas paraszt is. A kormány a túlnépesedés hamis tanával elősegítette a kivándorlást. Vésén is igyekeztek megakadályozni a szaporodást. Ennek hatását láthatjuk ma is. Nem egy öreg, gyermektelen házaspár él, akiknek kihalása után a családi birtok, a ház már csak oldalági rokonokra szállhat, ahol szintén nincs gyerek, vagy legfeljebb egy. Így az ilyen házaknak a családból már nem lesz gazdája, egyes utcacérek elnéptelenednek, illetve elnéptelenednének, ha a bevándorlók nem frissítenek fel a falut. A nehéz élet és a nyomor megrövidítette az átlagos életkort, megy a 900-as évek elején 60 év volt. A gyermekek körében a ditéria pusztított leginkább. Gyakori volt a TBC, melyet a hiányos, egyoldalú táplálkozás is elősegített. Vitamintartalmú főzelékeket nem fogyasztottak, gyümölcsből is keveset, levesből, "mácsikból", keltésztából vagy pogácsából állt minden nap a menü. A tejet is inkább értékesítették, mint fogyasztották. Húsételnél is nagyon gyakran állt a régi mondás, akkor ettek húst, ha vagy a gazda volt beteg vagy az állat. Különben csak nagy ünnepeken, s keresztelőkön, lakodalmakon fogyasztották (?). Ez az egyoldalú táplálkozás ma is fennáll. Főzelékek készítését csak a fiatalok kezdik mostanában. A gyerekek nagy része sápadt, sovány a helytelen táplálkozás miatt (?). A ruházat is,

különösen a régi népviselet nem volt a legkifogástalanabb. A sok szoknya viselése (alsószoknyák házivászonból), az évenkénti három-négyszeri mosás (párolás) mellett nem éppen a leghigiénikusabb volt. A gazdagoknál, ahol tele volt a láda, gyakran lehetett ruhát váltani, de a szegényeknél ez is az egészség rovására ment. Ilyen körülmények között a tisztélkodásra, mosakodásra sem sok gondot fordítottak. Sok helyen mosdótál vagy "teknyő" se volt, hanem szájukba vették a vizet és azt ki-kibukva mosakodtak. A fogmosást, hetenkénti fürdést nem ismerték. Legtöbb helyen 2-3-an aludtak egy ágyban. Mindezek a körülmények hozzájárultak a gyermekhalandósághoz, méginkább a TBC továbbterjedéséhez, ami Vésén elég magas elhalálozási százalékot adott. A gyermekgondozásra nem sokat adtak. Érdekes, hogy a fiúgyerekek gondozásával ma is keveset törődnek, s ugyanakkor a leánygyermeket sokkal jobban gondozzák. Betegség esetén ma már nem javasasszonyhoz fordulnak, aki "szennyessvízzel megönti" a beteget, hanem az orvoshoz mennek. Régen Vése a nemesvidi körorvos körzetébe tartozott. Távoli és nehezen megközelíthető volt az orvos. Ezért sokszor inkább maguk próbálkoztak a gyógyítással. Ennek emléke a szennyessvíz és a viaszöntés. Ma már hetenként egyszer Vésén rendel a nemesdédi körzeti orvos. Egészségügyi tanácsadó van a faluban. Egészségügyi téren a felszabadulás óta jelentős fejlődés mutatkozik.

4. Cigánylakosság

1920-ban telepedett községünkbe az első cigánycsalád. 1945-ben még két család érkezett. Minthogy dolgozni nem szerettek és nem akartak, a falu lakossága nem fogadta be maga közé őket, hanem a falu végén kunyhókat építettek maguknak és azokban éltek. Egész éven át nem dolgoztak, csupán cséplés idején szoktak elmenni cséplőmunkásnak. Az itt keresett gabonát ahelyett, hogy saját szükségletükre fordítanák, eladják, és amíg a pénzből telik, isznak. Ilyenkor rendszerint verekedések szoktak lenni. Egész éven át kéregetésből és lopásból tartják fenn magukat. Nem kupeckodnak.

Helyzetük 1945 óta sem változott lényegesen. Gyermekük egy része egy időben bejárt az iskolába, de csak baj volt velük, mert télen a ruhátlanúság miatt nem tudtak megjelenni, azonkívül tisztátalanok voltak, elárasztották az iskolát tetűvel. Továbbra is csak kunyhóban laknak, életmódjukban nem mutatkozik változás. Dolgozni ma sem szeretnek. Általában a lakosság csodálkozik azon, hogy a népi demokrácia, amely általában megköveteli az állampolgároktól, hogy rendszeresen dolgozzanak, ezt a társadalmat munka nélkül megtűri.

IV. A gazdasági élet földrajza

Vése természeti viszonyai (talaj, éghajlat, víz) tették lehetővé, hogy itt nagyközség alakuljon. A lakosság egyre nagyobb területeket hódított el az erdőtől, a nádasoktól a termelés céljára.

Határunkban a kalászos növények közül a legtöbbet rozsból és búzából termelnek. Kapás növények közül a burgonyán és a kukoricán van a fő hangsúly. Régen is ezek voltak a fő termények, mert a homokos talajban ezek díszlenek leginkább. Régen a mostaninál sokkal nagyobb területen termeltek lóherét. Nagy a földék mészhiánya, mely az állattenyésztésre is nagyon kedvezőtlen hatással van. Régebben nagyon sok kendert termelt a lakosság, mely háziiparunk, a szövés, fonás alapanyagát adta. Mostanában újabb növények termesztése is kezd tért hódítani, mint pl. az édes csillagfűrt és a napraforgó. Ipari gyógynövény termelésünk igen alacsony fokon áll. A mezőgazdaság gépesítésétől, főleg az öregek, még manapság is idegenkednek. A mezőgazdaságra támaszkodó állattenyésztés elég gyenge, mert a mészben szegény talajon nem lehet mesterséges takarmányokat termeszteni. Régebben a balatoni vízszabályozó társaság évente tisztította a nagyobb vízlevezető árkokat, de amióta ez elmaradt, a réteken áll a talajvíz, elsavanyodtak, romlott a fű és a széna minősége. A lent és a kendert még mindig csak a háziipari, saját használatra termelik. A régebben Merkén, a Festetich birtokon működő szeszgyár nem üzemel. A felszabadulás előtt a falunak két jól működő malma volt. Ezek most is megvannak, de csak az egyik van üzemben, a másik kihasználatlanul áll. Pedig a község és környék mindkét malmot, sőt a szeszgyárat is el tudná látni feldolgozandó anyaggal. A talaj miatt rozst és burgonyát termelnek nagyobb mértékben, mellette jelentőséggel bír a búza és a kukorica termelése. Konyhakerti növényeket csak házi szükségletük kielégítésére termelnek. Csak legújabban kezdenek néhányan eladásra is termelni. Piac nincs a közelben, ezért nem is fejlődött ki kertészetünk kellő mértékben. A gyümölcsstermelés 1914 nyarán lendült fel(?). Eleinte nyári almát és szilvát termesztettek. A szilva termesztés olyan nagy volt, hogy a községnek érdemes volt szilvaaszalót építtetni, melyben nagy mennyiségben aszalták a szilvát, és jó áron értékesítették.

Az utóbbi időben egyre többen foglalkoznak a téli fehér, a pirospogácsa, a húsvéti rozsmaring, és a nemessóvári almafajták termelésével. Van már néhány olyan gazdánk is, akiknek jövedelmük jelentős része a gyümölcsstermelésből származik. Sőt akad olyan is, aki teljesen gyümölcsstermelésre rendezkedett be, abból él, s jövedelme messze túlhaladja a legjobb jövedelmű parasztokét. Jelentős határunkban a szőlő termelése is. Részben az erősen homokos Kishegyi, Rigóhegyi részen, részben a böhönyei határban levő Szírota szőlőhegyen.

Az "otelló" és az "izabella" az uralkodó faj. A nova, amit itt nohának neveznek 1905-1910. között terjedt el. Csemege szőlő nem nagyon van a piac távolsága miatt. Ezért a hangsúly a borszőlőre került. A II. világháborúig termelőink boraikat jól tudták értékesíteni, s jelentős jövedelemhez jutottak általa. Állammal szembeni kötelezettségüket nagyjából ebből fizették. A felszabadulás óta a bor értékesítésének lehetősége nagyon megcsappant.

A mezőgazdaság általános képe azt mutatja, hogy a termelés a szükségletet kielégíti, s egyes terményekből felesleg is mutatkozik. Gyümölcsből és borból jelentős többlet termelés van.

1950-ben kényszer hatása alatt (!) alakult egy termelőszövetkezet. Olyan egyénekből tevődött össze, akik nincstelenek voltak, ennél fogva nehezen indultak. A kormányzat komoly anyagi segítségével, valamint jobb munkaszervezéssel addig jutottak, hogy elég szép állatállománnyal rendelkeznek, a terméseredményeik évről-évre javulnak. Az állami gazdaság minden évben deficittel zár, mivel akkora az inaktív munkát végzők száma, hogy a bevétel nagy részét fölemészti(!).

2. Állattenyésztés

A régi erdők tölgyeseinek makkja jó táplálék volt sertések hizlalására. Különösen a mangalica faj volt elterjedve. Nagy híre volt a csikótenyésztésnek is. A szarvasmarha tenyésztés kissé hátrább volt. Ebből az ún. "raci"-fajtát tartották. A baromfiak közül ludak tartásával foglalkoztak, kacsa sokkal kevesebb volt. Az 1900-as években elég gazdag volt (?) az állatállományuk. Egy háznál általában 2-3 lovat, 3-4 szarvasmarhát, 2-3 anyakocát tartottak (?). A legeltetés is jelentős volt, a rétek sokkal jobbak voltak mint ma. A sertéseket két-három falkában naponta a tölgyesekbe hajtották makkoltatni. A marhákat tavasztól télig legelőn tartották, télen a széna mellett a lóhere és a búkköny egészítette ki a takarmányokat. A község északi és déli részén termeltek sok búkkönyt.

Állatállomány	1950.	1954.
marhaféle	610 db	456 db
sertés	1700 db	626 db
ló	220 db	198 db
juh	14 DB	64 DB

Az adatokból kitűnik, hogy a község állatállománya állandóan csökken. - A takarmányozásban ma igen fontos szerepet játszik a kukoricaszár. Legkedveltebb takarmánynövényünk jelenleg a bíborhere. Az állattenyésztés régen is, ma is sok ipari nyersanyagot ad. Régen híres volt a kefekötés a mangalicák sörtejéből (?). Házilag készítették még a kefefűrot is. A tehénszARBól tokmányt készítettek. A tejet is házilag dolgozták fel. Sok vaját ráztak. Az első tejszövetkezet 1908-ban alakult. Régen igavonásra és közlekedésre csak a lovat használták, a háború óta azonban a marhát is, mert nagyon kipusztult a község lóállománya. A baromfiak számát az utóbbi években megapasztotta a rossz terméseredmény és a beszolgáltatás.

A méhészet eddig Vésén nem játszott jelentősebb szerepet, csupán néhány gazda foglalkozott vele. Halászat víz hiányában sohase volt.

3. Az ipar

A mezőgazdasági termelés több alapanyagot ad az iparban. A gabonaféléken alapszik malomiparunk, a kendertermelésen a házi fonás, szövés. Napraforgó és tökmag a sajtoláshoz ad alapanyagot. Ezt régen házilag végezték. Innen ered az olajos Bertók elnevezése (?).

A gyümölcs és a szőlőtermelés alapozta meg a pálinkafőzést. Az erdő az asztalosiparhoz, kádáriparhoz, bognáriparhoz ad alapanyagot. Sokat foglalkoznak nyírágseprű készíttéssel, de csak saját használatra. Az árokperti fűzesek kosárfonáshoz adnak vesszőt. A vadon élő állatok bundáját nem helyben készítették ki, hanem eladták. Régen csak a háziipar virágzott, kisiparos csak egy bognár és két kovács volt. A háziiparban vezetett a fonás, szövés. A gyönyörű háziszőttesek, abroszok, törülközők, halotti szemfedők, kornakendők, stb. mesze földön híresek voltak. (?)

Mint a község érdekes és híres háziipari készítményét, meg kell említeni a húsvéti hímestojást.

4. Közlekedés, szállítás

Vésének vasútállomása nincs. A legközelebbi 10 km-re, Böhönyén van. Ezzel másodrendű műút köti össze, mely részben hengerelt, részben burkolt út. A község a Kaposvár-Nagykanizsa közötti műút mentén fekszik, mely

régen is igen fontos felvonulási út volt. Már a török időkben jelentős szerepet játszott. (?) Akkor még csak földút volt. Az Ághidlap-dűlőnél és a Dobogónál erősen süllyedt az út, ezek a részek mélyen fekvő, mocsaras területek voltak. Nemegyszer a gazdákat rendelték ki a megsüllyedt kocsikat kihúzni a "lap"-ból. Kb. 80 évvel ezelőtt építették meg rendes kő alapzattal ezt az utat (?), Klinker-téglákkal kirakva, a nép a "klinger"-nek nevezi. Az út karbantartására ezután nagy gondot fordítottak. Évenként pótolták a törött téglákat, s állandóan friss homokkal szórták be. A téglaburkolat két oldalán egyenesre kivágott gyepek voltak, 10 méterenként vízlevezető csatornákkal az útmenti árokhoz. Az első világháború után a téglaburkolatra tört bazaltkőréteget hengereltek.

Községünkben a szállítás fő iránya Nagykanizsa volt. Ide vitték a terményt, Kaposvár felé a bort. Iparcikkeket is inkább Nagykanizsa, mint Kaposvár felől hoztak. Régen mindenki maga vitte piacra a felesleget, ma a MEZŐKER és a FUTURA felvásárolja és tehergépkocsikkal történik az elszállítás. Az út elég rossz állapotban van, szükség volna egy javításra. A 900-as évek elején állítólag tervbe volt véve a Böhönye-Nagykanizsa vasútvonal, de a gazdák leszavazták, mondván, hogy a földjeiken ne vezessenek át vasutat. A Kaposvár-Nagykanizsa között közlekedő buszok nem tudták leabonyolítani a személyforgalmat, ezért 1954. októbertől még két járat indult a községen át. Az egyik Csurgó-Böhönye, a másik Nemesdéd-Kaposvár járat. Így most négy pár járata van a községnek. (?) A teherforgalmat a 23.sz. TEFU bonyolítja le Kaposvár-Nagykanizsa között. A tejszövetkezet által begyűjtött tejet naponta teherautó szállítja Csurgóra. Jó lenne a községet a vasúthálózatba bekapcsolni. (?)

5. Kulturális élet

Mint már említettük, 1786-ban épült az evangélikus templom. A következő években, pontos évszámát nem tudjuk, megépült az iskola, de csak fából. 1844-ben újraképzették. 1878-ban két tantermes iskola épült. addig egy tanítója volt az iskolának, ettől kezdve állandóan két tanító tanított. Volt idő, amikor átmenetileg 3 tanító is működött. A vései katolikus hívek is arra törekedtek, hogy iskolájuk legyen. E törekvés megvalósítására jó alkalom kínálkozott 1937-ben, amikor Bertók Péter furu házingatlanát eladta, melyet Erdősi, tapsonyi esperes vett meg iskola céljára. Az ingatlant végrendeletileg azzal adta a vései rk. egyházközségnek, hogy azon 10 éven belül katolikus iskolát építsenek. A rk. egyházközség a parasztház közfalait kidobtatva 1938-ban mint szükség iskolában beindította a tanítást. Közben a két tanerős evang. iskola 2. számú állása Szentiványi Sándor másodtanító elhunytával megüresedett. Akkor a rk. egyházközség a VKM.-től iskolaépítésre kért engedélyt. Mivel a község tanköteleseinek száma nem tette indokolttá (az akkori fogalmak szerint) 3 tanítói állás fenntartását, a katolikus egyházközség iskolaépítésével kapcsolatban megadta az engedélyt az egyháznak az építésre, s ugyanakkor az evang. gyülekezet második sorsz. tanítói állását megszüntette. Így a rk. iskola 1940-ben igen jelentős állami támogatással felépült és mint egy tanerős, osztatlan iskola megkezdte működését. Ettől az időtől kezdve a községnek két osztatlan iskolája volt egészen az államosításig. Akkor a két iskola egybeolvadt. 1949-ben, majd 1950-ben új tanerőket kapott az iskola, így négy tanerős lett. A két iskolaépületben levő három tanterem már szűknek bizonyult, ezért a községi tanács és az iskola vezetője úgy határozott, hogy a volt evang. iskola 2 tantermes épületét a községnek engedi át kultúrház céljára, s cserébe adja az addig tanács házként használt, volt Wéssey-féle kastélyt. A kastélyban négy tantermet hoztak létre megfelelő átalakítással, s mellette továbbra is megmaradt a volt katolikus iskola tanterme, mint 5. terem. Így újabb lehetőségek nyíltak az iskola fejlődésére, s a felsőtagozatos, részben szakosított oktatásra. Az iskola 1952-ben az 5. tanerőt is megkapta. Ekkor az osztályok csoportosítása a következőképpen alakult: I-III. oszt. csop., II-IV. oszt. csop., a felső tagozatban két osztály önálló és egy összevont tanulócsoporthal működött. Azóta az iskola ilyen tekintetben nem fejlődött, mivel nem tették lehetővé az egyes osztálylétszámok. (?)

Tárgyi felszerelések tekintetében sokat fejlődött iskolánk a felszabadulás óta. 1948-ban kémiai kislaboratóriumot kapott 46,- Ft értékben. Iskolai és nevelői könyvtárunk évről-évre gyarapodott, ma 800,- Ft-ot képvisel.

Legnagyobb beruházás az iskola új bútorzattal való ellátása volt. Értéke 50.000 Ft-ra tehető. Biológiai felszerelést 4.500 Ft értékben kapott az iskola. A felszabadulás óta kapott térképek és földgömb értéke kb. 1.000,- Ft.

Sportfelszereléseink értéke is 1.500,- Ft.

A tanerők minősége tekintetében is fejlődés mutatkozik. A felsőtagozatos nevelők a főiskolán szaktanári továbbképzésben vettek, ill. vesznek részt. Az iskola egy nevelője ma már tanári, egy pedig szaktanítói képesítéssel rendelkezik. A harmadik most végzi a II. évfolyamot.

Analfabétizmus ma már csak a cigánylakosság körében van, őket nem lehetett letelepíteni, s iskolába járattani rendszeresen. A községnek átadott, volt evang. iskolába színpadot építettek, átalakították, s ma kultúrház és mozi céljaira szolgál.

A Párt és a tanács által a felszabadulás óta létrehozott tömegszervezetek csupán papíron működnek, érdemleges munkát nem végeznek.

Néprajz

1. A lakóház építése és berendezése

A régebbi építésmód szerint az alapzatot 4 erős, kifaragott tölgyfa alkotta, melytől a 4 falgerendáig karókat vertek. Ezekre jött a vesszőfonás, melyet sárral betapasztottak. Néhol az alapzat téglából készült, és erre jött a tömés. A sarat sok törekkkel keverték, jól összetaposták. Az alaphoz erős és magas gerendákat illesztettek kétoldalt, a gerendákhoz pedig erős padlókat szegeztek körben. A padlók között töltötték meg, rekettye ággal vagy szőlővenyigével és föléje, ill. közé hordták és tömték a már előbb említett tipratott sarat. Így készült el a földből vert fal. A tetőt a "fekvőtetük" tartják össze, erre jönnek a szalufák. A fedél régen szalma vagy nád, napjainkban zsindey. A tető eleinte zsupból készült: előbb kontyostető (négy ferde lap), azután üstökös tető (elől félkontyos) és végre a mai típus. Az alsó rész a "kanczsupp", amely az eszterhéjig ér, ez le van nyírva, a többi a "bakzsupp" (nyíratlan). A szobát sártapasszal szokták "sikétanyi". Kémény a legtöbb házon nem volt. A füst a konyhaajtón tódult ki (füstökonyha). A ház alakja üstökösen úgy végződött, hogy a padlásra feljárást engedett. Az udvarra "pitarajtón" vagy kiskapun jöhetünk be. A nyitott tornácról a konyhába lépünk és innen nyílik a szoba és a "komora". Ujabb építkezéseknél kisfolyosókra lépünk és innen nyílik jobbra az előszoba, balra a hátsószoba, szembe pedig a konyha. Több helyen a konyhából éléskamra is nyílik. Az istálló néhol egy födél alatt van a lakással, másutt hátul az udvarban.

Az első szobában van a fal mellett az asztal, körötte a karos "körülpad". Mellette a magas ágy, rajta a díszes "teréttő", kis "szómapárna", meg tollpárnák és a dunyha. Fal mellett a "kászli", melynek alsó része kendőtartó, azután a "sifonér" és a láda. A falon találjuk még a faliorát. - Régebben, kb. 100 évvel ezelőtt még a függönyös emeletes ágyat használták, melyet "supinak" neveztek. Egy-két supi még található községünkben. (?) A supi előtt álló "röngőszék" -ben ringatta édesanyja a csecsemőt. Ez teknőszerű, melynek négy lába volt és alatta a ringótalp. Még napjainkban is megtaláljuk a "háttusó" szobában a rokkát és a "szűjőfát". A szekrényben van a férfiruha, a ládában az asszonyruha. A szobában található a cserépkályha, melyet régen a konyhából fűtöttek. A konyhában régen szabadtűzhely, kemence, tulipános láda, a falon tálas volt, a kamrában a "sikálószék" (mosáshoz), ezen a mángorlófa (?), melyre rátekerik a ruhát és a "lapickával" simítják. Mellette a "pállósajtár", odább a láda. Itt van továbbá a "tekenyő", a szalmavéka, a "savanyéttó"-fazék. A padlásan gabonát tárolnak. Az udvarban van az istálló körül a "hidas" (disznóól).

Még mindig gyakori a vertfalú építkezés, de a fedél ma már mindinkább modern (cserép, pala). A beosztás ma: a lakóépületben két szoba, konyha, pitar, komora. A tornác nagyrészt fedett. Előkert mindenütt van. A kúut már csak elvétve gémes, mindenütt kerekes.

A legrégebbi házak községünkben: Czippán József, Hada Györgyné, Hada Józsefné, Hada Erzsébet, Kurucz Ferencné házai. A tualjdonosok szerint ezeket a házakat 1800-1850. között építhették. Az öregek elbeszélése szerint Kurucz Ferencné háza már állt a betyárvilágban is, s akkor betyácsárda volt. Berendezése négy cövek a földbe verve, rajta deszkalap - ez volt az asztal -, s hasonlóképpen oldották meg az ülőkéket is. Az öregek állítása szerint Rózsa Sándor is megfordult ebben a csárdában. (?) A mai községi legelőn, a segesdi út mentén volt a Kóci-csárda. Romjai a legújabb időkik meg voltak. Ez is nagy jelentőségű csárda volt, mert Nemesdéd és Nemesvid gazdag iparos község volt régebben, s így gyakran volt bennük vásár. A vásárra igyekvők Segesd irányából a csárda melletti földúton közlekedtek gyalog, kocsival, lóháton. Ennél a csárdánál pihentek meg, illetve ittak áldomást a jó vásár után. Sokszor verekedésekben végződött a mulatozás, az egyik kocsmárost is megölték, az öreg Hársházit, valamint a község öregei szerint a most is itt lakó Nagy Lajos nagypapját.

2. Szokások

Születés, keresztelő

Mikor az újszülött rendben van, a bába a család megbízásából elmegy a leendő keresztanyához, akit vagy akiket a menyecske leánykori barátnői közül választ és így jelenti be a nagy eseményt: "Ha mög nöm veti a komaasszonyát, akkor mőnyön e hónapután köröszütetnyi". Erre a válasz: "Köszönöm, a fáraccságot, maj emönök". A kitűzött napon a keresztanyák - a katolikusoknál 2-3, az evangélikusoknál 10 is (?) elmennek a gyermekágyasházba. Rövid regeli után (sülttojás, kalács, pálinka) elviszik az újszülöttet a paphoz. A keresztelőre a bába felszalagozott réklieskét, felcifrázott fejkötőt ad, azután szalagos vánkosba köti a csecsemőt. A gyermek nevét a szülők állapítják meg. Ritkaság, ha a keresztszülő nevét kapja. Keresztelés után a bába előremegy, és a ház küszöbén álló keresztanyától azt kérdi: "Mit hoztál? - Köröszvény bárányt." - feleli a keresztanya. Azután az asztalra helyezi a megkeresztelt gyermeket, "hogy tiszta lögyön", vagy imakönyvvel megérinti a csecsemő fejét, "hogy okos lögyön". A keresztelés utáni ebéden a szereplők és a család tagjai vesznek részt. Az ebéd rendszeren

tyúklevés, tyúkhús, rétes, köttészta fahéjjal, dióval, és bor. Régebben a keresztelés napján délután volt a komabál, ahol csak az asszonyok vettek részt. Másnap a komaasszony már egy jól megrakott véka ebéddel tesz látogatást az új komaasszonynál (paszit). Aki a komatálat viszi, az a következő mondókát mondja: "Komatálat hoztam, meg is aranyoztam. Koma küldte komának, hogy váltsa fel magának. Ha nem váltja magának, küldje vissza komának". Ezt a paszitot megismétli öt egymás után következő napon. Ha két vagy több komaasszony van, akkor felváltva teljesítik ezt a kötelességüket. A komaasszonyok egymást a legnagyobb tisztelet hangján - magázzák. Még a lánykori barát nők is komaasszonynak titulálják egymást.

Mikor a gyermek két éves, akkor a keresztanya "kölozsmát" (?) vesz keresztgyerekének. A kölozsma rendszeren teljes ruházatból áll.

A szülés után 3-4 hétig a nő nem nagyon mozdul ki a házból. Ez idő elteltével hétköznapon valamelyik menyecske társával felmegy az isten házába, hálát adva az Istennek a fölgyógyulásért, a gyermekáldásért. Ez az un. egyházkeles vagy avatkozás. Napjainkban szokássá vált, hogy a gyermeket akkor keresztelik, amikor az édeanya már felgyógyult, s részt vehet a keresztelőn. Ma már a keresztelési szokások mind egyszerűbbek.

A gyermek nevelése

A gyermeket az édesanyja neveli. Éjjelre a kicsit az un. rögöszékbe fekteti (?), nappal a házkörűli munka végzése közben egy kosárba helyezi, melybe előzőleg párnát tesz. Azoknál a családoknál, ahol a nagyszülők meghaltak, még a mezőre is kénytelen magával vinni az édesanya gyermekét. - Napjainkban más a helyzet. Az édesanyák és a gyermekek rendszeres orvosi ellenőrzés alatt állnak.

A gyermek játéka

A gyermekek játéka sok eredetiséget őriztek meg a régi szokásokból, de ma már tűnedezőben vannak. Régebben is kedvelt volt a labdajáték. Ismert formája a kikapós. Egy gyermek kezébe veszi a labdát, a többiek távol állnak tőle. Ez az egy a dobó, a többi a kapó. Amelyik gyerek ügyes és elkapja a labdát, az lesz a következő dobós. (?) Brinckezés. Egy hegyesvégű fapálcikát körből ki- és visszadobnak. Egy gyerek a körtől messze áll, a másik ráüt a két végén kihelyezett fadarabra, amely felugrik, s akkor a gyermek oldalról belevág, s az messze elvágódik. A körtől távol álló gyermek igyekszik úgy visszadobni a brinckét, hogy a körben (a lyukon) elhelyezett ütőpálcára essék, mert ha ez sikerül, akkor ő megy a körhöz (lyukhoz). (?)

Játszanak apacsost (kumóst). Egy gyerek vállalkozik, hogy ő lesz az apacsoló (kumó). "Bekumja" a szemét és ezt a mondókát mondja: "Egyet ütött az óra, most se gyün a bakter, kettőt ütött ...", s így mondja 12-ig. Ezalatt a többiek elbújnak, s a "kumó" elindul megkeresni őket. Akit először megtalál és le tud apacsolni, ("Ipics-apacs, te vagy a kumó!") az lesz a következő kumó.

Tavasszal az utcán golyóznak, gomboznak, csigáznak a gyerekek.

Cipós: körbe mennek a gyerekek, kettő a körön kívül megy A körön kívül járó gyerekek egyet megütnek a körön belül járók közül, s akkor ő cserél az egyik kívül járóval. Közben ezt a szöveget mondják: "Járom az új várnak az alját, járom másodmagammal, szöke legény lábaimat sem fogja, baka lábát nem tartja, ó Örszébet asszonykám, fogj velem kezét Juliskám." (?)

Kocsiskodás: Két gyermek egymás kezét megfogja, körben forognak egymással szemben, és közben a következő szöveget mondják: "Kocsis-kocsis komámasszony, mért vagy olyan sovány asszony, szél fujja pántlikáját..., feje alatt egy kalács, de azt mondta, hogy nem ad, inkább pofon vág."

Turós(?): Két körben állnak a gyerekek, de nem fogják egymás kezét. Így egymás mögé kerülnek. A kör közepén áll a csikós, a körön kívül pedig a csikó. A csikós valamelyik gyerek előtt levágja a botot, amit a kezében tartott, s a többiek odaszaladnak. Ha a csikó későn ér oda és nem tud elhelyezkedni, ismét ő marad a csikós. Ellenkező esetben pedig az, amelyik páratlan marad.

Lityázás: Régen még a felnőttek is játszották ezt a játékot húsvét napján a réten. Kettesével egymás után állnak fel a játékosok. Kiválasztanak egyet maguk közül, s az lesz a litya. Odaáll a sor elé, s elkiáltja: Hátulsó pár előre fuss! Erre a hátulsó pár futni kezd, s ha a litya valamelyiket megfogja, azzal beáll első párnak, s a másik lesz a litya. Régebben sose maradt el a legények és leányok játéka a réten húsvét napján. Ma már ez a szokás kiveszőben van.

Halál-körűli szokások

E szertartások tekintetében is sok eltérés tapasztalható a katolikusok és az evangélikusok között. Általában a bekövetkezett halált a legközelebbi rokon útján adják a rokonság tudomására. A rokonok közül négy-öt férfi összejön, s elkészíti vagy megrendeli a halott részére a koporsót, fejfát. Ugyanekkor összejön négy-öt nőrokon is, akik a torhoz szükséges ételeket készítik el. Másnap reggel a rokonok közül három férfi jelenik meg a háznál, az un. "gödörások", megreggeliznek, s kimennek a temetőbe megásni a sírt. A halott bejelentése után a harangozó a

haranggal rácsendít. Ha háromszor csendítenek, akkor 12 éven felüli férfi, ha kétszer, akkor 12 éven felüli nő a halott. 12 éven aluliak részére kis haranggal csendítenek. Fiúk esetében 3-szor, lányok esetében 2-szer. Este a rokonság és a barátok összejönnek és egyházi énekeket énekelnek. Az asztal meg van terítve, tésztaneműek vannak rajta, de ahhoz senki sem nyúl. Bor is van az asztalon, de csak akkor isznak belőle, ha a halott ugynevezett özvegy (?) halott. A házi és egyházi szertartás végeztével szentmihálylovára teszik és kiviszik a temetőbe. Kis halottnál a koporsót fiatal lányok, idősebbeknél a keresztfiak szokták vinni. Szötteket tesznek a halottra szemfedőnek, szötteket helyeznek a fejfára, melyből egyet a pap, egyet a kántor kap meg a szertartás végén. Kisgyermeknél meg annyi a szemfedél, ahány keresztyánya van az illetőnek. Temetés után a rokonok és barátok összejönnek a halottas háznál és kézmosás után lakomához ülnek. (Halotti tor.)

Közösségi szokások(?)

Karácsony előestéjén a gazdaasszony egy szakasztóba kukoricát és egy tojást tesz. A szakasztóban levő kukoricával eteti az ünnepekben a tyúkokat. Szénát is visz be, és azt szakasztóval együtt az asztal alá helyezi. A szénát a bárányoknak. (?) Karácsony előestéjén csengőkkel, kolompokkal, ostorokkal nagy lármát csapva futják végig a falu utcáit. (Ma már csak a gyerekek.)

Betlehem-járás (?)

A pástorok szűrbe öltöznek, nehéz láncokkal megrakott botokkal, téli sapkájukon szénaköteggel sok házhoz bemennek. A betlehemi istállót az asztalra helyezik, s a társulat karácsonyi énekbe kezd.

Korbácsolás

Aprószentek napján reggel a gyerekek fűzfavesszőből font korbáccsal járják az ismerős - főként lányos - házakat, s az ismerősöket jól megkorbácsolják. Közben a következő mondókat mondják: Hála Isten, hogy megértük Aprószentek napját. Adja Isten, hogy még többet ismegérhessünk. Ne ilyen búval-bánattal, hanem örvendetes napokkal. Jó légy, friss légy, egészséges légy, szófogadó légy. Vízért küldnek borért menj, borért küldnek, vízért menj, porzsává ne légy, keléses ne légy ...

Ujévi szokások

Szilveszterkor nagy bált rendeznek. Ujévkor a gyerekek újévet köszöntenek: Hidegen süit a nap, a föld fagyos, kopár, nem nyílik a virág, nem dalol a madár, nyíló virág helyett a szívemet adom, drága neveteket imába foglalom. Érzetek, érzetek sok, számos új évet, hogy elmondhassátok, de szép ez az élet. (?)

Házasság eljegyzés, lakodalom

A vőlegény két kérő emberét vagy asszonyát elküldi a lányos házhoz kérőbe. A leány a szüleivel vagy két kiadóval emegy a legény házához "háztűznézőbe". Ha a leánynak tetszik a legény házanépe és házatája, akkor a kiadók és kérők alkudozni kezdenek a "móringra" (női hozomány), és az un. csókpénzre (a hozomány 10%-a). Míg nem egyeznek meg, addig a menyasszony kiadói nem kapnak sem inni sem enni. Megegyezés után pompás lakoma vár rájuk. A menyasszony a vőlegény vagyoni viszonyának megfelelően ad egy jegykendőt, és azt is megállapítják, hogy a vőlegény nőrokonai mikor mennek a menyasszonyos házhoz a menyasszony által szőtt vászonból a vőlegény fehérneműjét kiszabni. Egy lánynál felszabnak ilyenkor 16 pár férfi alsóruhát. A szabás befejezését is lakoma követi. A menyasszony részére ígért összegben kívül még adnak egy díszes "kontyot" vagy esküvői cipőt is. A menyasszónynak felajánlott összegből tartoznak a szülei a menyasszony ruháját és bútorait beszerezni. Az esküvő és a lakodalom már sokkal nagyobb ünnepélyességgel folyik. Hetekkel előbb megkezdődnek az előkészületek a menyasszony házában. Az ünnepélyes egyházi esküvőre sok babonás szokás van: Pl. a menyasszonyi cipőbe tesznek egy kétfüllérest, két girizd fokhagymát. Jelentése, hogy a gonosz emberek ne árthassanak az ifjú párnak. A menyasszonyt a kérőasszony, egy vőfély, egy nyoszolyólány (napjainkban koszorúslányok) kísérik. A vőlegényért elmegy a két násznagy, egy vőfély (vőfény) és egy nyoszolyólány. A násznagyok előre megállapítják a helyet, ahol előre találkoznak, azután templomba mennek. Az esküvő után a templomon kívül van a menyasszonycsók, amikor a menyasszony megcsókolja leánybarátnőit, ismerőseit. Utána szép rendbe hazavonul a menyasszony azokkal együtt, akikkel hazulról eljött. Ugyanígy a vőlegény is. Amikor a templomból kilépnek, a menyasszónynak ügyeskednie kell, hogy ő szólaljon meg először, előbb mint a vőlegény, mert így ővé lesz a szó a házban. Három órára mindkét háznál összegyűlnek a vendégek az ebédre. (?) Öt-hat óra között a vőlegény a vendégeivel elmegy a menyasszonyért. Elöl megy a vőlegény a koszorúslányával és az első vőfényvel. Ezeket követik a násznagyok és a többi vendég, egy férfi egy nő, párosával. A férfiak egy-egy üveg

bort, az asszonyok pedig kendőben kalácsot visznek, hogy a nézőközönségnek, a "bámészkodóknak" dobhassanak, a férfiak pedig a borral kínálathassák őket. Az úton kurjongatnak és a következőket mondják: aki minket legyaláz, pokolban legyen kanász. Sárga csikó arany nyereg, vőlegényünk derék gyerek. Aki kiáll az utcára, rozmaringszál a markába. Az én csizmám sárba való, az én lábam táncra való. - A menyasszonyék udvarában az öregebb vendégek közül két-három ember kiáll az ajtóba és úgy várják a vendégeket. Ezek az öregek kérdőre vonják a bevonuló násznagy urakat. Sokféle kérdést adnak nekik ilyenformán: Mi volt Ádám apánk vezetékneve? Milyen mély a tenger? Ha jól megfelelnek a kérdésekre, minden rendben van, ha nem, akkor kinevetik őket. Utoljára azt kérdik: Hát mi járatban vannak? A válasz: Egy csillagot keresünk. Itt esett le. Itt kell annak lenni. A házbeliek tagadják, amazok állítják. Előszörre elővezetnek egy hat-hétéves leánykát, és kérdezik: Ez az a csillag? - Nem! - felelik. Harmadszorra jön a menyasszony. A menyasszonyt átadják a vőlegénynek, aki őt kézenfogva bevezeti a szobába. A bevonulás a következőképpen történik: Elöl megy az egyik násznagy, utána a második, azután a vőlegény a menyasszonnal, majd a kérésasszony, a két nyoszolyólányka, és a többi fiatal menyecske párjával.

Megkezdődik a vacsora. Vacsora alatt minden ételhez elmondja a köszöntőt a vőfély. Vacsorai ételek: Marha- és tyúkhúsleves, marhahús tormával, kása baromfiaprólékkal, káposzta disznóhússal, különféle rétesek, pecsenye, hurka, különféle kalács és apró cukorsütemények. Végül a torták, köztük az elmaradhatatlan, rendszerint kakással diszített pörkölt diótorta. Nyilván célzás a vőlegénynek. A vacsora után az egyik vőfély a menyasszonyt elbúcsúztatja a vőfélykönyvből vett búcsúztatóval (?). Ezután megindul a menet a vőlegény házához, s az úton a következőket kiabálják: Menyasszónak gyöngy a nyakán, nem lesz többet koszorúslány. Ez az utca kanyarékos, menyasszonyunk takarékos. Ez az alma karikós, menyasszonyunk mosolygós. Ez a rétes kerek, menyasszonyunk de kedves. Minden mondóka után kurjantanak.

Megérkeznek a vőlegény házához, de közben a menyasszonyt figyelmeztetik, hogy lábával a küszöböt meg ne érintse, mert akkor a vőlegény szülei korán elhálnak. Amint az asztalhoz ülnek, a menyasszony azonnal új zsebkést tesz a vőlegény elé, mit ha elmulaszt, akkor az egyik vendég egy forgács-darabkával pótol, a vőlegény szégyenére. A vacsora eltart 10 óráig. Azután a násznagy felszólítására kezdődik a "tus" (dusolás). Minden vendég a kedves nótáját húzatja el a cigánnyal, azután a cigány részére ad valamit a tányérba. Mikor éjfélre jár az idő, a menyasszony és a vőlegény az asztalon keresztül (?) eltávoznak. Ekkor a fiatalság köztül valaki bekiabálja: Felkérjük a násznagyokat, hordják ki az asztalokat! Erre táncra alkalmassá teszik a szobát. Ezalatt egy másik szobában a menyasszony gyorsan leteszi a menyasszonyi ruhát, felölti menyecske ruháját, piros szorítóval (kendővel) hátrakötik a fejét. Rövid idő múlva mintúúj menyecskét, bevezeti a vőlegény és megkezdődik a menyecsketánc. Először a vőlegény táncol a menyecskével, kinek feje fölé az egyik vőfély üres tányérat tart és elkiáltja: Eladó a menyasszony! Ekkor már a másik vőfély kezében tartja a pénzt és bedobja a tányérba, a menyasszonyt a vőlegénytől átveszi, fordul vele néhányat, míg más valaki a tányérba dobott pénzzel meg nem váltja, majd a harmadik, stb. Ez a tánc addig tart, maig a vőlegény vissza nem veszi a menyasszonyát, amíg le nem takarja a tányért egy kalappal. A tányérba gyűlt pénz a fiataloké. Ezután folyik a tánc, a multság reggelig. Éjfél körül feketekávé hoznak az asztalra, éjfél után újra hússal, rétesel, kaláccsal kínálják a vendégeket. Reggel felé többen hazamennek a lakodalmas háztól. Ezekért a szököttekért amikor kivirrad, láncos társaság megy. Rudazóláncokat, söprüket, rossz tepsiket, fedőket visznek magukkal, ezeket csörgetik, nagy lármával összeverik. Ha sikerül előkeríteni a megszőköttet, kezeit, lábait összekötözik és visszavezetik a lakodalmas házhoz. Utközben énekelnek, összeveri a tepsiket, fedőket, a söprükkel pedig maguk előtt seprik az utcát. Az egész falu népe nevetve figyeli a megláncoltak visszaszállítását. (A megláncoltak meg kell váltania szabadságát. Előfordul még, hogy a legények a gazdaasszonyok által elkészített, de még sületlen rétest ellopják. Elviszik egy házhoz, ott megsüttetik, majd elfogyasztják a ház népével együtt. Aztán az üres tepsire spárgát vagy drótot kötnek, s így húzzák a falun végig a lakodalmas házig, jelezve a gazdaasszonyok figyelmetlenségét.) A megláncoltak szivarral vagy pénzzel kell megváltania szabadságát. Ha nem fizet, felhúzzák a mestergerendára, s ott lóg, amíg meg nem puhul. Hajnalban pecsenyét tálalnak. Módosabb helyeken még másnap, sőt harmadnap is tart a nagy dínom-dánom.

Lakodalom után egy hétre az un. kisvendégség van a vőlegény házában, ahová már csak a legközelebbi rokonságot hívják meg. Ezen részt vesznek a menyasszony szülei is, akik a lakodalmon nem jelennek meg. (?) Ezt követi a menyasszonyos háznál szintén egy kisvendégség. Napjainkban számos régi szokást elhagynak és egyszerűbb keretek között bonyolítják le a leánykérést és lakodalmat.

Ruházat

A népviselet, amely még néhány évtizeddel ezelőtt az elsők között állott, ma már teljesen eltűnik, a városi viselethez idomul. Ma már ritka darabok: a szűr (?), a pruszlik és a dolmány. Kb. 3-4 évtizeddel ezelőtt a lányok hétköznap lesimítva, hátul összekötve, befonva hordták a hajukat. Vasárnap pántlikával ékesített pártát viseltek.

Lábuk hétköznap mesztelen, de vasárnap fekete, piros, vagy sárga csizmát vagy cipőt hordtak. Ekkor maguk horgolta "gombos" harisnyát viseltek, melynek a színe különböző, kék, sárga, stb.(?) A lányok öltözeté nagyon hasonlított a menyecskék öltözetéhez. Alsószoknyájuk a "kis péntől". Rendszeren 5-6 alsószoknyát is felvesznek. Az alsószoknyát "biklának" nevezik. A "péntő" fölé kerül az aprón és sűrűn lerakott kásmérszoknya. Legelső ruhájuk a bokrosujjú ing. Ujja legtöbbször könyökig érő, télen hosszabb. Az ing anyaga idősebbeknél "masinavászon", fiataloknál moll anyag. Nyakaköre elég kivágott és összehúzott, elől megkötve. Ujja a vállánál lerakott és így van bevarva, könyök felett keskeny szalaggal átkötve. Az ujja végén csipke található. A felsőszochnyára jön vasárnap a selyem "elékötő", a nyakra a "mizli" (három ujjnyi hímzett gyolcs) (?). Erre pedig a gyöngysor. Egyedüli ékszerük a "figgő". Vasárnap vállukra terítik még a kásmér vállkendőt, mely különböző alapszínű, szélén rojt van, mely mellett körül ki van hímezve. Ezt vállukon keresztül, előről-hátra keresztben átveszik és hátul a derekuk körül megkötik. Leányok fejére gyöngyös pártá, asszonyokéra konty kerül. A konty selyem anyagból készül, melyet elől kicsit a homlokukra húznak és ez a saját kontyukig ér. Ehhez hátul csipke van varva, mely apró virágos, és eltakarja a viselője kontyát. A konty fölött különböző színű színes szalagok is vannak, melyek hátul leógnak. Kb. 1930. körül divatba jött a fityula, amit inkább fiatal asszonyok hordanak. Fekete bársonyból vagy selyemből készül. Mielőtt a fityulát föltenné, fejkötőt tesz a fejére, mely fehér gyolcsból készül, körül csipke díszíti és hátul a konty alatt húzott. Itt van megkötve. Tulajdonképpen ez tartja a kontyot. Erre jön a fityula, amit kicsit hátrább tesznek, s így lehet látni körül a fejkötő fehér csipkéjét. A fityula hátul nincs ráncba szedve. Hogy megálljon, elől egy-két tüvel erősítik a fejkötőhöz. A fityula gyöngyökkel van kirakva, kivarva. Ma már kontyot egyáltalán nem lehet látni, fityulát is csak ritkán. Lányok pártá nélkül mennek a templomba, asszonyok fejkendővel a fejükön. Télen, mikor nagyon hideg volt, az un. "sípuijú inget" vették magukra a bokrosujjú ing helyett. Az ing fölé a "leves" került (kabát), vagy a "májkó" (télikabát). (?)

A férfiak viselete

Régen a férfiak ruházata nyárra csak vászonból készült. Hétköznapra erősebb lenvászonból, ünnepnapra masinavászonból. Saját maguk fonták, szőtték vásznaikat (asszonyaik). A férfiak un. "bögatyát" hordtak, mai 8-10 "szeles" volt. A derekában kötő volt és azzal magukon megkötötték, gondosan ráncba szedve. (rödös vagy stedet gatyá?). A gatyába belekötötték az inget, mely szintén masinavászonból készült. A férfiingeket, különösen a legények ingeit hímzéssel díszítették. A fehérnemű díszítésének tiszta ősmagyar módja a fehérvarrás, melyet az igelek elején, kézelőjén találhatunk. Lábukon síma vagy ráncos szárú csizmát viseltek. Aratásban bocskort (?), házimunkában papucsot hordtak. Fejükre a ma is ismert kalapot tették. Ismeretes férfi ruhadarabok még a lajblí vagy melles, melyet hátul kötnek be. Elöl nagy gombok és csíkos, piros színű virágdísz. A lajblí szövőből vagy bőrből készült. Ere húzták a levest vagy kisebb felső kabátot. Ismert még a ködmön, melyet másként kisbundának is neveztek. Férfiak, nők egyaránt viselték. A ködmön szorosan a testhez simul. Juhbőrből készült, ujján és nyakán birkaprémmel. Ismert még a bekecs, suba és a szűr. Szűrűt régen a juhász számadók hordtak és esetleg a juhászok. Ezeknek a felöltőknek napjainban már csak foslányait találjuk. (?) A gyerekek, amikor kikerültek a póllyából, fiúk és lányok egyaránt "föstökék szoknyában" jártak, ami a mell közepéig ért, és vállukon pántos volt, hogy le ne csússzon. Hozzá valamilyen kis ingecske. Sokszor még a fiúk negyedikes korukban is szoknyában jártak. Később ők is megkapták a bögatyát, melynek széle alul rojtos volt és szépen ki volt "siprikálva" (azsúr díszítés). Nyári időben mezitláb télen cugos cipőben vagy oldalgombos cipőben jártak. A kisleányok viselete ugyanaz mint a fiúké, csak kb. 10 éves korukban kaptak ráncos szoknyát, és bokrosujjú inget. Divatos volt még lányoknak a "blanércipő" (?), amely kivarrott volt. Az itt leírt viseletet kb. három évtizeddel ezelőtt kezdték elhagyni, napjainkban e viseletnek csak egy-két darabját láthatjuk mutatónak.

Babonák

Legfontosabbak a betegségekkel kapcsolatos babonák. Még meg sem született a gyermek, már el akarják tőle kergetni a rossz szellemeket, az anya ágyába helyezett fokhagymával és nagykéssel. Ha már megszületett gyermeknek esik baja, azt a javasasszony azonnal megönti viaszal. A beteg gyermek feje fölött egy tányér tiszta vízbe forró viaszt öntenek, s a lehült viasz alakjából következtetnek a gyermek betegségére. Este nem jó a gyerek fürdővizét kiönteni, különösen nem az eresz alá, mert a vénaasszonyok megrontják, megigézik. Attól is óvják a gyermeket, hogy valaki "szemmel megverje". Azt mondják, hogy akinek a szemöldökén hosszú a szőr és az orra fölött összeér, annak a szeme árt minden élő teremtménynek. Ezért piros szalagot szoktak kötni a gyerek kezére, hogy az ilyen ember szeme először ebbe ütközzék, és így igéző erejét elveszítse. Az állatokat mielőtt valakinek megmutatják, leköpködik, hogy a szem ne ártson nekik. Ha a tehén megborjadzik, az első 8 nap alatt a gazda semmit sem ad ki a házból, mert elviszik a tehén hasznát. Mikor a gazdaasszony tyúkot akar ültetni, az összes tojást egy fékialapba rakja, s mikor a kanász hajt, átszalad vele az utcán, hogy minden tojás fias legyen. Mikor a gazdaasszony lámpással nézi a tojásokat, hogy fiasak-e, nem szabad beszélni, mert a kotló mind megissza a

tojásokat. Karácsony este nem szabad ruhának a padláson lógni, mert a jószág elhull. Szentgyörgy napján a kapukat befonják frissen vágott nyers nyirággal, hogy a boszorkány meg ne nyomja a ház lakóit. (?) Nagypénteken senki sem akar korán tüzet rakni, az asszonyok az utcán lesik, hogy hol száll fel először a füst. Csak utána kezdenek tüzet rakni, mert különben sok féreg lesz a házban. Sok cserebogár tavasszal sok kukoricát jelent. Hosszú jégcsapok az ereszen hosszú kukoricacsöveket jelentenek. Ha a kenyér megrepedez, vagy a teteje fölválk sütéskor, halott lesz a háznál vagy a rokonságban. Kenyérbevetésnél férfiembernek nem szabad jelen lenni, mert akkor nem jól sikerül a kenyér. Kelengyébe páros számot semmiből sem adnak, mert az nem hoz szerencsét. Ha hétfőn reggel valakinek a házához egy nő megy elsőnek, annak egész héten nem lesz szerencséje. Ha az asszony akar úr lenni a háznál, megszártja a vak csibét (tojásba fult csibe), porrá töri, és titokban a férje ételébe keveri. Ezeket a babonás szokásokat már csak öregektől lehet hallani, a fiatalok elvetették őket.